

Капраль М. Використання передового освітнього досвіду закордоння в курсі вивчення історії педагогіки у Педагогічному коледжі // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 490. Педагогіка та психологія. – С.39-48.

Марта Капраль,

викладач Педагогічного коледжу
ЛНУ імені Івана Франка

Використання передового освітнього досвіду закордоння в курсі вивчення історії педагогіки у педагогічному коледжі

В демократичних умовах національної системи освіти вагомості набуває професійний розвиток особистості, задоволення освітніх потреб та інтересів. Це зумовлює необхідність вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя, який володіє педагогічним досвідом, і становлення його як вчителя-творця.

За таких умов питання професійної підготовки майбутнього вчителя набуває особливої актуальності. На формування нової генерації педагогічних кадрів орієнтують Конституція України, Державна національна програма “Освіта”(“Україна ХХІ століття”), Закон України “Про освіту”, Закон України “Про загальну середню освіту”, цільова комплексна програма “Вчитель”, Концепція педагогічної освіти та інші нормативні документи.

Як зазначає О.В. Сухомлинська, школа є інструментом держави, й саме вона визначає й контролює сутність виховання, організацію, світоглядну спрямованість змісту освіти, а також форми й методи навчання.

На даний час актуальності набуває авторська школа як навчально-виховний заклад, в якому реалізується нова педагогічна система, розроблена конкретним педагогом чи творчим педагогічним колективом. Авторські школи виникають переважно як відповідь на гострі потреби вдосконалення освітньої

практики, соціальної затребуваності певних ідей щодо навчання, виховання і розвитку дітей [2, с.8].

В історії педагогіки відомі такі авторські школи: на поч. ХХ ст. Вальдорфська школа в Німеччині (пед. система Р.Штайнера), що ґрунтується на антропологічному розумінні процесу розвитку людини як цілісної взаємодії тілесних і духовних факторів; в Італії школа М.Монтессорі, в основі якої лежить діяльність дітей у спеціально створеному середовищі, де у різновікових групах вони вільно пізнають себе і навколишній світ; у Франції – школа технологій С.Френе [2, с.9].

Нова школа не можлива без якісної педагогічної освіти. Як зазначає учений С.П.Максимюк, наука про виховання – найдавніша наука, її історія – школа мислення. Знати історію педагогічної науки – це значить бачити її в зародку, поступовому становленні, сходженні від менш досконалого до більш досконалого, в русі від нижчих сходинок до вищих. Засвоївши досвід попередників, потрібно просуватися далі, усвідомлюючи, що педагогіка – це споруда, яка повинна будуватися вічно [3, с.354].

Завдання вищого навчального закладу - озброїти студентів, майбутніх учителів, знаннями про освітній досвід не тільки України, а й закордоння. Мета нашої статті полягає в окресленні шляхів використання передового освітнього досвіду закордоння в курсі вивчення історії педагогіки у педагогічному коледжі.

Питанням вивчення передового педагогічного досвіду у вищих навчальних закладах займалися О.О.Автомонова, І.О.Ковальова, Н.Г.Кравцова, Л.А.Мартіросян та інші.

Розглянемо декілька виховних систем, які є доцільними у вивченні курсу історії педагогіки майбутніми вчителями з огляду на те, що вони репрезентують новаторські педагогічні ідеї закордоння і які, на наш, думку можуть прислужитися до формування професійної компетенції майбутнього педагога.

Вальдорфську школу, в основі якої було покладене цілісне виховання учня, яке досягається постійним формуванням у нього мислительної діяльності та емоційно-вольової сфери. Вона передбачає єдність інтелекту, сили волі та

емоцій. Головна мета вальдорфської педагогіки — досягнення справжньої духовної свободи і створення передумов для такої свободи. Відтак ілюструємо це на прикладі.

Знайомимо студентів школи для дітей і службовців цигаркової фабрики Вальдорф-Асторі (1919), педагогічна концепція якої була розроблена німецьким філософом і вченим Рудольфом Штайнером (1861-1925). Він займався педагогічною діяльністю, викладав у берлінській школі для робітників. Йому було доручено і керівництво нововідкритою школою. Наголошуємо студентам, що школи, які працюють, поклавши в основу педагогічного процесу концепцію Р.Штайнера, мають назву «вальдорфські» і таких немало є в Україні.

У цих школах практикуються вільний розвиток особистості, з 1-го по 8-й клас оцінок та іспитів немає. Наприкінці навчального року вчитель-керівник класу складає детальну характеристику на кожного учня, де зазначається, як встигає і розвивається учень.

Відтак у ході лекції формулюємо основні положення концепції вальдорфської педагогіки:

- управління школою здійснюється на основі принципу самоврядування, що реалізується в діяльності колегії, яка щотижня проводить свої засідання;
- вимогою для всіх учителів вальдорфських шкіл є інтенсивне підвищення своєї кваліфікації;
- зміст освіти передбачає єдність обов'язкових предметів із диференційованою системою вибіркового та спеціальних курсів;
- із 1-го по 8-й клас курс навчання веде один учитель — класний керівник. У 8-му класі класному керівникові належить 50-55 % навчального часу. З 9-го класу навчальні курси ведуть учителі-предметники;
- від учителів, котрі працюють у вальдорфській школі, вимагається вміння викладати свій предмет на високому професійному рівні. Учитель повинен бути всебічно розвиненою людиною, уміти малювати, грати на якомусь музичному інструменті. У кожній вальдорфській школі функціонують курси

підготовки вчителів, на яких поглиблено вивчають педагогіку, психологію, філософію;

- велику увагу надають співробітництву з батьками не лише на рівні класу, організації батьківських вечорів; батьки учнів бажані в школі і як учителі праці тощо.

Під час заняття особливе місце відводимо знайомству студентів з організацією навчального процесу у вальдорфських школах. Так, порівняно з державними школами тут немає розкладу уроків, натомість запроваджено навчання за методом епох. Сутність цього методу полягає в тому, що викладання предмета ведеться протягом трьох-чотирьох тижнів щоденно з 7 год. 45 хв. до 9 год. 40 хв. За цей час належить вивчити більшу частину або й увесь навчальний матеріал. За цим методом вивчаються у школі предмети головного циклу. На опанування рідної мови (літератури) і математики у старших класах відведено не чотири тижні, а вісім — дві епохи. Як вважають прихильники концепції вальдорфської школи, навчання за методом епох досягає своєї мети за умови знаходження провідної, ключової ідеї, завдяки якій у навчальному матеріалі розкривається зв'язок частини і цілого. На думку дослідників, переваги вальдорфських шкіл порівняно з іншими полягають у тому, що вдалося звільнити учнів від тиску оцінками; немає другорічників, немає селекції за обдарованістю, відсутні стресові ситуації. Відома у світі педагогічна школа об'єднує приблизно 500 шкіл у Німеччині, Скандинавії, Англії, США, Японії, Австралії, країнах Східної Європи [4, с.49-51].

Логічним продовженням вальдорфської школи є система Марії Монтесорі, яка є автором ідей вільного виховання та раннього розвитку в дитячих садках та початковій школі. Вважаємо цей досвід як жоден інший може прислужитися вітчизняному майбутньому учителю початкових класів.

М. Монтесорі вважала, що дитина повинна не тільки жити, а й творити в собі людську особистість, адже в цьому полягає її індивідуальність. Цінність людини не в тому, як її виховали, а в тому, як вона себе виховує, і цього слід учитися змалку. Один із провідних принципів педагогіки М. Монтесорі — «Допоможи мені це зробити самому» — ілюструє те, що дорослий не вчить

дитину, а допомагає їй пізнавати навколишній світ. Головною умовою при цьому є свобода і самостійність, оскільки несамостійна людина не може бути вільною.

Акцентуємо в ході лекції на організації процесу самовиховання у системі М. Монтесорі, що передбачає опору на індивідуальність. Дитина є особистістю, яка розвивається, тому не слід мати ніяких упереджень щодо неї, оскільки у кожній дитині є невичерпні потенційні можливості. Педагог має аналізувати, на якій стадії розвитку перебуває дитина, прогнозувати найближчі та віддалені перспективи її становлення. Кожна людина має свої схильності, власне покликання. Саме вони, а також загальнолюдські якості повинні поступово розвиватися в дитині.

Стрижнем практичного методу М. Монтесорі є такі ідеї:

- свобода у вихованні;
- розвиток індивідуальності;
- визнання зовнішніх відчуттів основою вищих рівнів людського життя, що вимагає їх виховання в ранньому дитинстві.

Дитина може розкрити педагогові себе і розвинути свідоме самоуправління поведінкою, яке є основою відповідальності, але тільки в атмосфері особистісної свободи. Тому М. Монтесорі намагалася у своїй школі створити умови для розвитку свідомої самодисципліни дитини.

Актуалізуємо такі міркування М. Монтесорі: необхідність усвідомлення дитиною свободи власних дій, невтручання в діяльність інших дітей, вправлення у зміцненні волі, вільний вибір діяльності, відсутність надмірної опіки з боку дорослих. Індивідуальна відповідальність пов'язана з поведінкою у колективі, із взаєминами дітей, почуттям відповідальності за власну поведінку і правила колективної діяльності.

М. Монтесорі не лише обґрунтувала метод індивідуального виховання, а й розкрила закономірності вміння жити в суспільстві («згуртування в соціальне ціле»). Досягти цього, за її переконаннями, можна через розвиток духовної потреби в повазі індивідуальності і прав людей, рівних собі. У цій справі особливо важливою є роль вчителя — дослідника, експериментатора, аналітика,

організатора. Марія Монтессорі стверджувала, що педагог має бути особистістю, яка постійно розвивається і прагне розкрити свій потенціал, володіє вмінням самодослідження і баченням дитини в розвитку. Тому в процесі підготовки вчителя важливо виховати в нього інтерес до людини, вміння бачити в кожній дитині неповторну й унікальну особистість, спостерігати за її розвитком. Учитель повинен навчитися підтримувати довірливий зв'язок з дитиною, а для цього він має бути привабливим і цікавим для вихованців. Узагальнену вимогу до особистісного і професійного рівня вихователя містить формула М.Монтессорі: бути «життєво важливою частиною світу дитини» [6, с.58].

Підсумовуюче вищесказане, зазначаємо: система практичної педагогіки М.Монтессорі заснована на методі індивідуального спостереження за дитиною і полягає у створенні для неї педагогічного «підготовленого середовища», яке має живити її індивідуальний розвиток, задовольняти її потребу в саморозвитку і розкривати для дорослих її можливості. Важливим компонентом підготовленого середовища є дидактичний матеріал, розроблений педагогом з метою розвитку фізичних і психічних функцій дитини: інтелекту, волі, уваги, творчості, навчання письма та елементарної математики. Дидактичний (навчальний) матеріал допомагає впорядкувати попередньо набутий досвід і є засобом пізнання світу, усвідомлення його закономірностей. Різні його види відкривають дитині доступ до різних сфер культури людства. За його допомогою дитина сприймає інформацію про навколишній світ органами зору, слуху, дотику тощо. Привабливість дидактичних матеріалів розвиває інтерес до них і дій з ними. Внаслідок цього дитина прагне до самостійної діяльності, потребує лише незначної допомоги, опосередкованого керівництва старших. За переконаннями М.Монтессорі, надзвичайно важливою є педагогічне раціональна методика використання дидактичного матеріалу. Теорія і практика М.Монтессорі набули всесвітнього визнання, зокрема й в освітній практиці України завдяки цілісності психолого-педагогічного погляду на особистість, опорі на самостійність та індивідуальність дитини, вірі у величезні потенційні можливості її розвитку [5, с.47].

Міжнародне визнання отримала також наукова діяльність бельгійського педагога і лікаря Жана-Овіда Декролі (1871-1932). Він починав роботу з дітьми з вадами у розвитку, а згодом заснував школу для здорових дітей віком від 3 до 18 років, назвавши її «школою для життя, через життя». Завдання педагогів полягає у створенні програми за центрами інтересів. Так, у школі дитина повинна знайти можливості для налагодження своїх взаємин із соціальним середовищем (школа, сім'я, суспільство), з тваринами та рослинами. Ж.-О. Декролі рекомендував проводити все навчання засобами спостереження, асоціації та практичного (абстрактного та конкретного) вираження вивченого матеріалу. У школі Ж.-О. Декролі широко використовували екскурсії, практикувалося моделювання, ручна праця, малюнок та інші види творчих робіт. Педагог розробив та запропонував низку дидактичних ігор, які розподілив на серії за зростанням труднощів. Шкала, створена Декролі, була побудована на основі принципу "свободи дитини". Основою навчання, на його погляд, мають бути «центри інтересів», що враховували б особливості сприймання і ступінь розвитку мислення дитини: «Найважливіше для дитини — це знати саму себе». Пізнаючи себе, дитина з часом відчує потребу й у пізнанні навколишнього світу.

Для вітчизняної освітньої практики, наголошуємо студентам педагогічного коледжу, актуальними є такі міркування Ж.-О. Декролі:

- розвиток пізнавальних інтересів, потреб;
- невід'ємним компонентом навчання має бути матеріал, який дає дитині довкілля: жива і нежива природа, школа, сім'я, суспільство.

Цінність такого навчання полягає в тому, що воно одночасно наближає дітей до реалізації їхніх потреб і до основ наукових знань. Виходячи з інтересів дітей, він розробив систему самонавчання, в основі якої були ігри і карткові завдання.

Однак виховання, за твердженням Ж.-О. Декролі, не повинно обмежуватися інтересами дитини. Воно мусить розгортатися у двох проекціях: «від дитини до світу — від світу до дитини». Дитячий антропоцентризм (термін Ж.-О. Декролі) спонукає дитину насамперед знати все про себе: з чого

складається її тіло, якими є призначення та дія різних органів, як вона спить, їсть, дихає, грається, працює, чому боїться або сердиться тощо. Тому пристосувати навчання до нахилів дитини вкрай важливо саме у ранньому і дошкільному віці, усунувши із середовища все, що не пов'язане з її життям [4, с. 71].

Знайомимо студентів із американським новаторським педагогічним досвідом, зокрема про шкалу Завтрашнього дня у м. Луїсвілі (штат Техас) президентом та засновником якої є Дональд Ховард. Автор школи розробив технологію, яка ґрунтується на біблійних принципах життєдіяльності з використанням комп'ютерного навчання. Під час створення Д.Ховард керувався такими цілями: формування «Я-концепції» активного підприємця; виховання віри в Бога.

На перший план у виховній системі Д.Ховарда висуваються чесність, цілісність, відвертість, старанність та особиста відповідальність. На увагу заслуговують, які сприяють формуванню активної особистості. Особливість змісту навчання характеризується створенням так званого «куррікулуму», який містить всеохоплюючу систему універсально визнаних цінностей, що простежуються в цитатах з Біблії і в її концепціях; вони є фундаментом побудови продуктивного життя, демократичної цивілізації та вільної дитини.

Школа Завтрашнього дня в такому вигляді, у якому заснував її Дональд Ховард, не отримала широкого поширення в Україні, проте значна кількість елементів цієї системи, як-от виховання віри в Бога, опанування комп'ютером, механізм самоконтролю присутні у професійній діяльності педагогів як у навчальних закладах нового типу, так і в звичайних середніх школах [6, с. 317-318].

Завершуємо лекцію, присвячену педагогічним новаторським надбанням закордоння розповіддю про Іен-пран школу, засновану видатним педагогом Петером Петерсеном (1884-1952). У цьому закладі головними елементами шкільного життя стали чотири основних заняття, що мають колективний характер: діалог, гра, робота і святкування та індивідуальні форми: мовчання,

медитація, молитва, споглядання речей. Це зазвичай початкові школи зі 120-200 учнями, де навчаються діти від 4 до 12 років.

Ядро навчального плану - інтегрована програма освіти із суспільних і природничо-наукових дисциплін, культури, мистецтва, екології. Навчальний зміст розділено на 7 сфер досвіду: довкілля і ландшафт, виробництво і його використання, техніка і технологія, комунікація, спільне життя, особисте життя школяра. Обсяг необхідних знань розроблено у формі курсів. Учителеві відводиться провідна роль у виборі завдань, поглибленні самостійно опрацьованого матеріалу, підведенні підсумків.

Відтак стисло аналізуємо основні засади, на яких базується Ієн-план школа. З-поміж них: кожний із нас унікальний; кожний має право розвивати свою особистість незалежно від раси, статі, соціального становища, релігії; для розвитку індивідуальності кожному необхідно особисто взаємодіяти із матеріальним та духовним світом, з соціальним і культурним оточенням; кожен являє собою цілісну особистість; за кожним визнається право бути новатором у галузі культури; люди повинні працювати над створенням суспільства, в якому поважають цінність і гідність кожної особи та інші [7, с.318].

У таких школах працюють колективи однодумців, ентузіастів, які віддані своїй справі. Невеликим, з 7-13 чоловік, педагогічним колективам надійною опорою є батьки учнів, погляди на виховання яких співпадають з принципами Ієна-план школи. Керує школою комітет педагогів і батьків, що складається із директора, вчителів і двох батьківських комісій. Батьки мають право вирішального голосу в керівництві школою.

Акцентуємо студентам, що в Ієна-план системі на першому місці стоїть виховання, а вже відтак навчання. Вчителі вважають, що Ієн-план — це спосіб життя, і діти приходять у школу для того, щоб учитись жити.

Стисло характеризуємо робочий день школяра. Отож він розпочинається з розмови в колі, де діти обговорюють теми, які їх хвилюють. Група учнів розіграє самостійно підготовлену сценку, в якій вони відображають події свого життя. Тут же кожна дитина може розповісти про свої проблеми, одержати допомогу не тільки від учителя, але і від своїх ровесників. Відтак настає час

навчальної праці. Пояснивши новий матеріал, проаналізувавши помилки, які допущені в попередніх роботах, учитель дає завдання зразу з усіх предметів на весь день. Півтори години діти працюють самостійно. Старшим учням (11-12 років) у понеділок дається завдання на цілий тиждень. Порядок виконання учень вибирає сам. Кожен навчається у своєму ритмі, засвоюючи знання в тому обсязі, в якому він хоче і може. Діти вчаться у різновікових групах: 4-5-6 років, 7-8-9 років і 10-11 років. Під час самостійних занять старші допомагають молодшим [4, с. 104-108].

Цікавим є і дозвілля у Ієна-план школі. Святами починається і закінчується тиждень. Під час їх проведення у кожного є можливість виступити, звернути на себе увагу. У таких школах діти спокійні і доброзичливі один до одного, позаяк їм радісно від спілкування із друзями, батьками, вчителями.

На практичних заняттях з історії педагогіки, крім цих постатей, що репрезентують новаторські освітні надбання закордоння, розглядаємо педагогічну спадщину Л.Кольберга, Ж.Піаже, Ф.Фребеля, С.Френе та інших знаних учителів.

Утім сьогодні скарби історико-педагогічної думки зарубіжжя не використовуються повністю. Отож у процесі викладання курсу історії педагогіки потрібно звертати більше уваги на вивчення їхніх здобутків та творчо використовувати їх у повсякденній освітній практиці.

Використана література

1. Абашкіна Н.В. Ієна-план //Нова освіта України. — К.,1992. - № 3. - С. 64-66.
2. Енциклопедія освіти / За ред. В.Г.Кременя. – К.: Юніком Інтер, 2008. – 1040с.
3. Максимюк С.П. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2009. – 670с.
4. Педагогічні технології. Досвід. Практика: Довідник / За ред. П.І.Матвієнко. - Полтава: ПОПОПП, 1999. - 376 с.
5. Педагогічні технології: Навч. посібник для вузів / За ред. О.С.Падалка. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – 253 с.

6. Пехота О.М. Освітні технології: Навч.-метод. посібник. – К.:А.С.К., 2002. – 255 с.
7. Якса Н.В. Основи педагогічних знань: Навч. Посібник. – К.: Знання, 2007. – 358 с.

Kapral Marta

**Progressive foreign educational practices in teaching the history of
pedagogy to students of a Pedagogy College**

The article describes selected advanced educational practices developed abroad that are crucial to understanding the history of pedagogy by students planning to become school teachers. The selection of educational technologies was based on the authors' personal experience and experience of actual school teachers, as well as on scientific publications that are not widely available to students. In particular the article touches upon the Steiner Waldorf education system, the Montessori method, the Decroly School of Life, and the Howard School of Tomorrow.